

STRIKWERDA/SCHAAFSMA

Inleiding tot het Nederlandse internationaal privaatrecht

twaaalfde druk

bewerkt door

L. Strikwerda
oud-advocaat-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden

S.J. Schaafsma
senior raadsheer in het Gerechtshof Den Haag en hoogleraar aan de
Universiteit Leiden

Wolters Kluwer

Deventer – 2019

WOORD VOORAF

Bij de twaalfde druk

Deze twaalfde druk is aangegrepen om het boek grondig te herzien: een nieuwe opzet, met nieuwe onderwerpen en met een nieuwe auteur erbij. Sinds de eerste druk (1988) heeft steeds de nadruk gelegen op het materiële internationaal privaatrecht (conflictenrecht). In de nieuwe opzet wordt rekening gehouden met het gedurig toenemende belang van het formele internationaal privaatrecht (het internationale bevoegdheidsrecht en het recht met betrekking tot de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse rechterlijke beslissingen) en krijgt dit onderdeel een prominenter plaats toebedeeld. Zo wordt nu ook het formele internationaal privaatrecht van de Europese familierechtelijke verordeningen behandeld. Op het terrein van het conflictenrecht zijn enkele kleinere onderwerpen zoals naam en meerderjarigenbescherming geschrapt.

De doelgroep is hetzelfde gebleven: dit boek is bestemd voor studenten en voor hen die zich snel op een bepaald onderwerp van internationaal privaatrecht willen oriënteren. Het boek biedt hen een beschrijving van de hoofdlijnen van het in Nederland geldende internationaal privaatrecht. Naar volledigheid is niet gestreefd. Waar dit dienstig is voor een beter begrip, is de stof in haar ontwikkeling geschetst.

In vorige drukken werd opgemerkt dat het internationaal privaatrecht geen rustig bezit is. Dat is het anno 2019 nog steeds niet: het wordt gekenmerkt door een grote bronnenverscheidenheid terwijl de ontwikkelingen elkaar snel opvolgen. Sinds de vorige druk (2015) heeft zich op het gebied van het internationale relatievermogensrecht nieuwe Europese regelgeving aangediend, is het Haags Forumkeuzeverdrag 2005 in werking getreden, heeft het Hof van Justitie van de Europese Unie belangrijke arresten gewezen met betrekking tot de (herschikte) Brussel I-Verordening en de Rome I- en Rome II-Verordening, en heeft de Hoge Raad belangrijke uitspraken gedaan op het terrein van het formele internationaal privaatrecht. Dit een en ander heeft geleid tot herziening of aanpassing van de desbetreffende onderdelen van het boek.

Rechtspraak en literatuur zijn verwerkt tot 1 januari 2019. De tekst is in samenwerking door beide auteurs vastgesteld.

L. Strikwerda
S.J. Schaafsma

HOOFDSTUK 1

Inleiding

1.1. BEGRIP EN FUNCTIE VAN HET INTERNATIONAAL PRIVAATRECHT

1. Literatuur

Handboeken: T.M.C. Asser, Schets van het internationaal privaatrecht, Haarlem 1880; D. Josephus Jitta, Internationaal Privaatrecht, Haarlem 1916; J. Kusters, Het internationaal burgerlijk recht in Nederland, Haarlem 1917; A.C.J. Mulder, Inleiding tot het Nederlandsch internationaal privaatrecht, Arnhem 1927-1928 (2e dr. 1947); I. Henri Hijmans, Algemene Problemen van Internationaal Privaatrecht, Zwolle 1937; S. van Brakel, Grondslagen en Beginselen van Nederlands Internationaal Privaatrecht, Zwolle 1946 (3e dr. 1953); J. Kusters en C.W. Dubbink, Algemeen deel van het Nederlandse internationaal privaatrecht, Haarlem 1962; J.G. Sauveplanne, Elementair Internationaal Privaatrecht, Deventer 1965 (9e dr. 1989); W.L.G. Lemaire, Nederlands internationaal privaatrecht (hoofdpijnen), Leiden 1968; E. Cohen Henriquez, I.P.R. Trends. Ontwikkelingen op het gebied van het internationale personen-, familie- en erfrecht, zaken-, contracten- en vennootschapsrecht, Deventer 1980; R. van Rooij & M.V. Polak, Private International Law in the Netherlands, Deventer enz. 1987 (Supplement, 1995); A.P.M.J. Vonken (m.m.v. H.L.E. Verhagen, X.E. Kramer, S. van Dongen), Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 10. Internationaal privaatrecht. Deel I. Algemeen deel IPR, Deventer 2013 (2^e dr. 2018); A.P.M.J. Vonken (m.m.v. F.W.J.M. Schols), Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 10. Internationaal privaatrecht. Deel II. Het Internationale personen-, familie- en erfrecht, Deventer 2012 (2^e dr. 2016, m.m.v. F.W.J.M. Schols, F. Ibilij); G.C.C. Lewin, Interregionaal privaatrecht, Praktijkreeks IPR, deel 25, Apeldoorn/Antwerpen 2014; X.E. Kramer & H.L.E. Verhagen (m.m.v. S. van Dongen en A.P.M.J. Vonken), Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 10. Internationaal privaatrecht. Deel III. Internationaal vermogensrecht, Deventer 2015.

2. Bestaansvoorwaarden; doel

Het internationaal privaatrecht, afgekort ipr, dankt zijn bestaan aan twee omstandigheden. De eerste is dat het (privaat)recht van land tot land verschilt. Pogingen om internationaal tot eenmaking van bepaalde deelgebieden van het recht te komen ontbreken niet. Het is echter een illusie te menen, en trouwens ook niet wenselijk, dat ooit een wereldwijd uniform rechtsstelsel tot stand gebracht zal worden. De tweede omstandigheid is dat rechtshandelingen en rechtsfeiten zich niet aan landsgrenzen storen. De betrokken personen kunnen door nationaliteit of woonplaats met verschillende landen verbonden zijn, de handelingen of feiten kunnen op het grondgebied van meer dan één land plaatsvinden, de gevolgen daarvan kunnen zich doen gevoelen in verschillende landen enz. In onze internationaliserende samenleving zijn grensoverschrijdende rechtsverhoudingen al lang geen uitzondering meer.

Het ipr heeft ten doel de problemen die voortvloeien uit de samenloop van nationale rechtsstelsels bij internationale privaatrechtelijke rechtsverhoudingen te nor-

meren. Een doelmatige en rechtvaardige regeling van het door rechtsverscheidenheid gecompliceerde internationale rechtsverkeer is het primaire doel van het ipr.

3. Hoofdonderdelen

De problemen die voortvloeien uit de samenloop van nationale rechtsstelsels bij internationale privaatrechtelijke rechtsverhoudingen zijn verschillend van karakter.

Een voorbeeld. Een in Nederland woonachtige toerist boekt bij een in Duitsland gevestigde touroperator een geheel verzorgde reis naar Zuid-Afrika. Tijdens een wildparksafari, die in de reis is inbegrepen en door de touroperator is georganiseerd, verongelukt de terreinwagen waarmee de toeristen worden vervoerd. De Nederlandse toerist loopt letsel op. Met een beroep op haar algemene voorwaarden, waarin aansprakelijkheid voor ongevallen tijdens wildparksafari's is uitgesloten, weigert de touroperator de schade te vergoeden. De toerist laat het er niet bij zitten en wil de touroperator voor de rechter aanspreken tot schadevergoeding. Nu drie landen bij de zaak betrokken zijn, rijst de vraag bij welke rechter de toerist zijn vordering tot schadevergoeding kan instellen. Is dat de Duitse rechter als de rechter van het land waar de touroperator is gevestigd, de Zuid-Afrikaanse rechter als de rechter van het land waar het ongeluk heeft plaatsgevonden, of wellicht de Nederlandse rechter als de rechter van het land waar de toerist woont? Bovendien doet zich de vraag voor naar welk rechtsstelsel de vordering van de toerist beoordeeld dient te worden, het Zuid-Afrikaanse, het Duitse, het Nederlandse of wellicht een combinatie van deze rechtsstelsels. Verkrijgt de toerist bij enige rechter, bijvoorbeeld de Zuid-Afrikaanse rechter, een veroordelend vonnis tegen de touroperator, dan rijst de vraag of deze rechterlijke beslissing buiten het land van de rechter, bijvoorbeeld in Duitsland, rechtskracht heeft en ten uitvoer kan worden gelegd.

Met dit eenvoudige voorbeeld zijn de drie hoofdonderdelen van het ipr aangeduid.

Het eerste betreft de bevoegdheid van de nationale rechter in internationaal verband: *het internationale bevoegdheidsrecht*. Dit deelgebied van het ipr bevat regels met betrekking tot de vraag welke zaken met een internationaal karakter de nationale rechter mag berechten en welke niet. Het internationale bevoegdheidsrecht bakent aldus de internationale bevoegdheid van de nationale rechter af.

Het tweede hoofdonderdeel van het ipr betreft de vraag naar het op internationale rechtsverhoudingen toe te passen recht: *het conflictenrecht*. Dit deelgebied geeft aan door welke rechtsregels rechtsverhoudingen met een internationaal karakter worden beheerst. Het geeft aan naar welke van de in een internationaal geval samenlopende, conflicterende, nationale rechtsregels of -regelingen de internationale rechtsverhouding beoordeeld en berecht dient te worden.

Het derde hoofdonderdeel betreft de rechtskracht van buitenlandse vonnissen in onze rechtsorde: *het recht inzake de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse rechterlijke beslissingen*. Dit deelgebied van het ipr bevat regels met betrekking tot de vraag onder welke voorwaarden en in welke omvang rechtskracht kan worden toegekend aan buitenlandse rechterlijke beslissingen en, in geval van veroordelende

beslissingen, onder welke voorwaarden en op welke wijze die buitenlandse beslissingen kunnen worden ten uitvoer gelegd.

Het internationale bevoegdheidsrecht en het recht inzake de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse rechterlijke beslissingen worden samen wel aangeduid als het *formele ipr*, het conflictenrecht als het *materiële ipr*.

Tegenwoordig pleegt men naast de drie traditionele hoofdonderdelen nog een vierde hoofdonderdeel van het ipr te onderscheiden: *internationale rechtshulp*. Het gaat hierbij om regelingen waarbij staten zich over en weer verplichten elkaar hulp en bijstand te verlenen op bepaalde terreinen van het internationale privaatrechtelijke rechtsverkeer, zoals bijvoorbeeld bij grensoverschrijdende betekening van gerechtelijke stukken (Haags Betekeningsverdrag 1965, Europese Betekeningsverordening II), bij het verstrekken van inlichtingen over buitenlands recht (Verdrag Inlichtingen buitenlands recht 1968), bij grensoverschrijdende bewijsgaring (Haags Bewijsverdrag 1970, Europese Bewijsverordening) bij het ongedaan maken van internationale kinderontvoering (Haags Kinderontvoeringsverdrag 1980), en bij het tot stand brengen van interlandelijke adopties (Haags Adoptieverdrag 1993).

4. Aangrenzende rechtsgebieden

Naar Nederlandse opvattingen pleegt men alleen de zojuist genoemde rechtsgebieden tot het ipr te rekenen.

In andere landen, zoals bijvoorbeeld Frankrijk en Spanje, worden ook het vreemdelingenrecht en het nationaliteitsrecht wel beschouwd als onderdelen van het ipr. In weer andere landen, zoals bijvoorbeeld Duitsland, beschouwt men het materiële en formele ipr als min of meer autonome rechtsgebieden en wordt de term ipr doorgaans gereserveerd voor uitsluitend het conflictenrecht.

Niet tot het ipr worden gerekend de privaatrechtelijke rechtsvergelijking, het privaatrechtelijke vreemdelingenrecht, het eenvormig privaatrecht en het interregionaal of interpersoneel privaatrecht.

De *privaatrechtelijke rechtsvergelijking* houdt zich bezig met het onderzoek naar buitenlandse privaatrechtelijke rechtsstelsels.

De privaatrechtelijke rechtsvergelijking wordt niet tot het ipr gerekend maar vormt wel een belangrijke hulpwetenschap van het ipr. De rechtsvorming en rechtsvinding in het ipr kan het niet kan stellen zonder inzicht in buitenlands recht. Vooral de toepassing van het conflictenrecht vergt grondige kennis van buitenlandse rechtsstelsels. Wijst een regel van conflictenrecht buitenlands recht als toepasselijk aan, dan mist hij immers goeddeels zijn bestemming als het buitenlandse recht onjuist of gebrekkig wordt toegepast.

Het *privaatrechtelijke vreemdelingenrecht* betreft de privaatrechtelijke rechtspositie van vreemdelingen.

In de Nederlandse wetgeving (artikel 9 Wet AB) is uitdrukkelijk vastgelegd dat het privaatrecht voor vreemdelingen en Nederlanders gelijk is, tenzij de wet uitdrukkelijk anders bepaald. Een voorbeeld van een vreemdelingenrechtelijke regel is de zogenoemde *cautio iudicatum solvi*, zekerheidstelling voor proceskosten (vgl. artikel 224 Rv). Het uitgangspunt van artikel 9 Wet AB spreekt tegenwoordig vanzelf, maar vroeger werd discriminatie van vreemdelingen in het privaatrecht aanvaardbaar geacht. Zo konden vreemdelingen bijvoorbeeld niet, of niet zonder meer, onroerend goed in eigendom verkrijgen of werden vreemdelingen uitgesloten van erfrecht. Men rekent het privaatrechtelijke vreemdelingenrecht niet tot het ipr omdat het niet betrekking heeft op de vraag welk recht van toepassing is op een internationale rechtsverhouding waarbij vreemdelingen zijn betrokken, maar op de vraag naar de rechtspositie van vreemdelingen.

Onder het *eenvormig privaatrecht* verstaat men het door middel van verdragen internationaal geünificeerd materieel privaatrecht.

Op het gebied van het zeerecht en het vervoerrecht, de industriële en intellectuele eigendom, het wissel- en chequerecht, de koop van roerende lichamelijke zaken en andere, vooral handelsrechtelijke onderwerpen is belangrijke internationale unificatie tot stand gebracht. Het internationaal eenvormige privaatrecht is materieel privaatrecht en wordt daarom niet tot het ipr gerekend.

Het *interregionaal of interpersoneel privaatrecht* heeft betrekking op vragen van rechterlijke bevoegdheid, toepasselijk recht en de erkenning en tenuitvoerlegging van vonnissen die kunnen rijzen in een staat met een meervoudig rechtsstelsel.

Er zijn staten die per regio of per bevolkingsgroep verschillende privaatrechtelijke rechtsstelsels naast elkaar kennen. Zo kennen de Verenigde Staten van Amerika verschillende privaatrechtelijke rechtsstelsels naast elkaar, want iedere deelstaat is ten aanzien van het privaatrecht in beginsel autonoom. En zo kent een land als Israël verschillende stelsels van personen- en familierecht naast elkaar voor de verschillende bevolkingsgroepen. In staten met zo'n meervoudig rechtsstelsel bestaan regels die aangeven hoe wetsconflicten tussen de verschillende deelstelsels moeten worden opgelost. Gaat het om per regio verschillende rechtsstelsels dan spreekt men van regels van *interregionaal privaatrecht*, gaat het om per bevolkingsgroep verschillende rechtsstelsels van regels van *interpersoneel privaatrecht*.

Ook het Koninkrijk der Nederlanden is een voorbeeld van een staat met een meervoudig rechtsstelsel. Het Koninkrijk bestaat (sinds 10 oktober 2010) uit vier landen: Aruba, Curaçao, Sint Maarten en Nederland. De zogenoemde BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) maken als openbare lichamen in de zin van artikel 134 van de Grondwet deel uit van Nederland. De privaatrechtelijke wetgeving van de vier landen van het Koninkrijk loopt op onderdelen uiteen, terwijl er ook (nog) verschillen bestaan tussen het Nederlandse privaatrecht en het privaatrecht van de BES-eilanden. Ten aanzien van het rechtsverkeer tussen de verschillende landen van het Koninkrijk en tussen Nederland en de BES-eilanden kunnen dan ook vragen naar het toepasselijke recht rijzen. Bovendien kunnen zich in Koninkrijksverband vragen voordoen over de rechterlijke bevoegdheid en over de rechtskracht van rechterlijke beslissingen. Met uitzondering van een enkele bepaling, zoals artikel 40 van

het Statuut (zie daarover HR 14 januari 1994, NJ 1994/403, HR 13 april 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ6095, NJ 2014/50, en HR 8 december 2017, ECLI:NL:HR:2017:3104, NJ 2018/7), ontbreken geschreven regels van interregionaal privaatrecht, zowel in het Koninkrijksrecht als in het Nederlandse recht. Leemten in het interregionaal privaatrecht worden doorgaans opgevuld door analogische toepassingen van het ipr. Zie HR 25 november 1988, NJ 1989/421, HR 11 juli 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD0663, NJ 2009/454, en HR 2 mei 2014, ECLI:NL:HR:2014:1063, NJ 2014/468.

Het interregionaal en interpersoneel privaatrecht wordt niet beschouwd als een onderdeel van het ipr, aangezien het interregionaal en interpersoneel privaatrecht betrekking hebben op vragen van bevoegdheid, toepasselijk recht en rechtskracht van vonnissen binnen dezelfde staat en daarom onderworpen zijn aan andere beginselen dan het ipr.

5. Ipr internationaal recht?

Elk land heeft zijn eigen regels van ipr en is in beginsel vrij het ipr naar eigen goeddunken in te richten. In zoverre is ipr geen internationaal recht, maar nationaal recht. Het volkenrecht geeft niet aan onder welke voorwaarden nationale rechters kennis mogen nemen van internationale privaatrechtelijke geschillen. Evenmin bevat het voorschriften met betrekking tot de vraag welk recht op internationale privaatrechtelijke rechtsverhoudingen toegepast dient te worden. En ook ten aanzien van de vraag of en onder welke voorwaarden staten over en weer elkaars rechterlijke beslissingen dienen te erkennen of ten uitvoer te leggen zwijgt het volkenrecht.

Wel pleegt men aan te nemen dat een staat die in het geheel geen ipr-regels kent en dus alle internationale geschillen tot de bevoegdheid van zijn rechter rekent, alle internationale gevallen berecht onder toepassing van het eigen nationale recht, en aan buitenlandse rechterlijke beslissingen nimmer enige rechtskracht toekent, in strijd handelt met het volkenrecht. Over de inrichting van het ipr zegt het volkenrecht echter niets.

Zijdelings heeft het volkenrecht wel enige betekenis voor het ipr. Zo is het volkenrecht van belang wanneer staten zich bij internationale verdragen verbinden tot bepaalde voorzieningen op het gebied van het ipr, zoals eenmaking van conflictregels of bevoegdheidsregels, of wederkerige erkenning en tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen. De wijze van totstandkoming en inwerkingtreding van deze verdragen, de uitleg van verdragsbepalingen, de samenloop van verdragen enz. worden beheerst door het volkenrecht, zoals dit inmiddels is gecodificeerd in het ook voor Nederland in werking getreden Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht van 23 mei 1969, *Trb.* 1985, 79.

Meer direct heeft het volkenrecht enige betekenis voor het ipr bij de toepassing van het leerstuk van de openbare orde (zie nr. 130 e.v.). Toepassing van buitenlandse rechtsregels die strijdig zijn met het volkenrecht kan op zichzelf een schending van het volkenrecht opleveren en om deze reden, al dan niet met een beroep op de openbare orde, achterwege gelaten worden. Zou immers een Nederlandse rechter op grond van een regel van conflictenrecht bijvoorbeeld vreemde discriminerende hu-

welijklswetgeving toepassen, dan dreigt hij, in commissie met de vreemde wetgever, ook zelf in strijd met het volkenrecht te handelen.

Ook bij het leerstuk van de voorrangsregels (zie nr. 144 e.v.) kan het volkenrecht enige directe betekenis voor het ipr hebben. Het volkenrecht stelt ten aanzien van publiekrechtelijke wetgeving zekere grenzen aan de wetgevende bevoegdheid van staten. Deze grenzen moeten ook in acht genomen worden bij de toepassing op internationale gevallen van nationale (semi)publiekrechtelijke voorschriften in het kader van het leerstuk van de voorrangsregels.

6. Ipr privaatrecht?

Hoewel het ipr in hoofdzaak te maken heeft met private belangen in het internationale rechtsverkeer blijkt reeds uit de omschrijving van de hoofdonderdelen ervan dat het ipr niet kan worden aangemerkt als privaatrecht in strikte zin. Het geeft geen regels van materieel privaatrecht. Het formele ipr – het internationale bevoegdheidsrecht en het recht inzake de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse rechterlijke beslissingen – is sterk procesrechtelijk van karakter, terwijl het materiële ipr – het conflictenrecht – zich bezighoudt met de samenloop van rechtsregels en in zoverre meer verwantschap vertoont met rechtsgebieden als het overgangsrecht dan met het privaatrecht in eigenlijke zin.

Waar het ipr rechtsverhoudingen met een doorgaans privaatrechtelijk karakter tot onderwerp heeft en het materiële privaatrecht directe invloed heeft op de wijze waarop het ipr wordt ingericht, gaat het overigens te ver het ipr geheel af te scheiden van het privaatrecht. Het ipr is te beschouwen als een autonoom rechtsgebied binnen het privaatrecht in ruime zin.

7. Internationale gevallen

Het toepassingsgebied van het ipr omvat in beginsel slechts rechtsverhoudingen met een internationaal karakter. Gelet op het primaire doel van het ipr – een doelmatige en rechtvaardige regeling van het door rechtsverscheidenheid gecompliceerde internationale rechtsverkeer – heeft het ipr geen taak te vervullen wanneer, zoals bij rechtsverhoudingen zonder internationale aspecten, van een samenloop van rechtsstelsels geen sprake is en dus vragen naar het toepasselijke recht of naar de internationale bevoegdheid van de rechter niet rijzen. Onzeker is echter hoe de grens tussen nationale en internationale rechtsverhoudingen getrokken dient te worden.

Volgens de meest gangbare benadering van dit probleem dient het onderscheidend criterium gezocht te worden in de feitelijk-geografische aspecten aan de rechtsverhouding, zoals de woonplaats of nationaliteit van de betrokken personen, de plaats van handeling, de plaats van ligging van de goederen enz. Wijzen al deze feitelijke aspecten in de richting van één land, dan is de rechtsverhouding nationaal van karakter. Wijzen zij in de richting van verschillende landen, dan heeft de rechtsverhouding een internationaal karakter. Omdat in deze benadering van de internati-

onaliteitsvraag de geografische aanknopingspunten centraal staan, spreekt men wel van de *geografische benadering*.

Daartegenover staat de *juridische benadering* van de internationaliteitsvraag. Hierbij wordt de vraag naar de afgrenzing van het internationale geval als het ware vanaf de andere kant bekeken, doordat niet zozeer de feitelijke aspecten aan de rechtsverhouding beslissend worden geacht, maar veeleer de geldingspretenties, toepassingsaanspraken van rechtsstelsels. De relevante vraag is dan of de rechter van meer dan één land bevoegdheid zou kunnen pretenderen en meer dan één rechtsstelsel toepassing zou kunnen verlangen. Alleen dan is er immers sprake van een samenloop van rechtsstelsels, heeft het ipr een taak te vervullen en mag de rechtsverhouding internationaal heten.

Praktische betekenis heeft de vraag naar de grenzen van het internationale geval vrijwel alleen voor de rechtskeuzebevoegdheid (zie nr. 108, 223 en 226) en de forumkeuzebevoegdheid (zie nr. 60 en 83). Naar algemene opvatting kunnen deze, aan partijen toekomende, bevoegdheden alleen worden uitgeoefend indien de rechtsverhouding een internationaal karakter heeft, niet indien de rechtsverhouding louter nationaal van karakter is. Hier ontkomt men derhalve niet aan een afbakening tussen nationale en internationale gevallen. Elders leidt veronachtzaming van het onderscheid zelden tot problemen, hooguit tot overbodig werk. Immers, ook zonder toepassing van het ipr zal niemand eraan twijfelen dat een in alle opzichten uitsluitend met Nederland verbonden rechtsverhouding aan de Nederlandse rechter ter berechting kan worden voorgelegd en geen ander rechtsstelsel dan het Nederlandse daarop van toepassing is.

1.2. BRONNEN VAN HET NEDERLANDSE INTERNATIONAAL PRIVAATRECHT

8. Literatuur

R.D. Kollwijn, Het Wetsontwerp betreffende het Internationaal Privaatrecht, NJB 1952 p. 237 en 261; *L.I. de Winter*, Het nieuwe Internationaal Privaatrecht, WPNR 1952 nr. 4238-4242; *M.H. van Hoogstraten*, La codification par traités en droit international privé dans le cadre de la Conférence de la Haye, Rec. des Cours 122, 1967 III p. 337; *L.I. de Winter*, De gewijzigde Eenvormige Wet betreffende het internationaal privaatrecht, WPNR 1968 nr. 4989-4990; *C.D. van Boeschoten* e.a., Ontwerp Benelux-verdrag houdende eenvormige wet betreffende het internationaal privaatrecht van 3 juli 1969, Discussienota's, Mededelingen NVIR nr. 63, 1971; *E. Korthals Altes*, De Hoge Raad en het ongeschreven I.P.R. – tien jaren, Offerhauskring ipr nr. 11, Deventer 1976; *Th.M. de Boer*, Vast en zeker? De betrekkelijke waarde van een ipr-codificatie, Deventer 1988; *J.H.A. van Loon*, The increasing Significance of International Co-operation for the Unification of Private International Law, in: Forty Years On: the Evolution of Postwar Private International Law in Europe, Deventer 1990 p. 101; *Th.M. de Boer*, Naar een gecodificeerd internationaal privaatrecht?, Mededelingen NVIR nr. 101, 1990 p. 49; *M.V. Polak*, Naar een gecodificeerd internationaal privaatrecht!, Mededelingen NVIR nr. 101, 1990 p. 1; *M.V. Polak*, Internationaal Privaatrecht voor het forum van de Hoge Raad, oratie UvT, Deventer 1990; *A.V.M. Struycken*, Les conséquences de l'intégration européenne sur le développement du droit international privé, Rec. des Cours 1992 I p. 257; *J.C. Schultsz*, De Haagse Conferentie voor In-

ternationaal Privaatrecht, 1893-1993, NJB 1993, p. 659; *G.J.W. Steenhoff*, *Avec patience et courage. Historique de la fondation de la Conférence de la Haye du droit international privé*, 's-Gravenhage 1993; *P. Vlas*, De eenmaking van verwijzingsregels: de Haagse Conferentie tussen idealisme en realisme, RM Themis 1993 p. 182; *D. Kokkini-Iatridou* (red.), Schets van een algemene wet betreffende het Internationaal Privaatrecht, Speciale Aflevering NIPR 1994; *E.N. Frohn en E. Hennis* (red.), Staatscommissie IPR. Geselecteerde adviezen. Naar een afgewogen IPR, 's-Gravenhage 1995; *F. de Ly en J. Wouters*, Europees Gemeenschapsrecht en Internationaal Privaatrecht, Mededelingen NVIR nr. 113, 1996, p. 3; *G.J.W. Steenhoff*, Honderd jaar Staatscommissie voor het Internationaal Privaatrecht, 's-Gravenhage 1997; *A.V.M. Struycken*, De unificatie van het IPR in de 21e eeuw, in: Globalisering van het IPR in de 21e eeuw, Deventer 1999, p. 53; *K. Boele-Woelki*, De toekomst van het IPR na het Verdrag van Amsterdam, in: Privaatrecht en Gros, Liber amicorum F.W. Grosheide, Antwerpen-Groningen 1999, p. 355; *C.A. Joustra*, Naar een communautair internationaal privaatrecht! Recente ontwikkelingen op het terrein van het communautair internationaal procesrecht, Mededelingen NVIR nr. 125, 2002 p. 1; *M.V. Polak*, Oppassen-Inpassen-Aanpassen. Taken en bevoegdheden van wetgever en rechter bij de receptie van internationaal en communautair IPR in de Nederlandse rechtsorde, Mededelingen NVIR nr. 125, 2002 p. 61; *P. Vlas*, De Algemene Bepalingen als sluitstuk van de codificatie van het Nederlandse IPR, WPNR 2003 nr. 6537 (Themanummer Codificatie van IPR – Algemene Bepalingen); *D.H. Beukenhorst*, De Europeanisering van het burgerlijk procesrecht (invloed EU), in: Europeanisering van het Nederlandse recht, Liber amicorum W.E. Haak, 2004 p. 234; *J.A. Pontier*, Europees conflictenrecht. Een complexe geschiedenis in vogelvlucht, oratie UvA, Amsterdam 2005; *K. Boele-Woelki* en *R.H. van Ooik*, Exclusieve externe bevoegdheden van de EG inzake het Internationaal Privaatrecht. Gevolgen voor de toetreding van de EG tot de Haagse Conferentie voor IPR, NTER 2006 p. 194; *L. Strikwerda*, Rechtsvinding in het internationaal privaatrecht, in: *Hartkampvarianties*, Liber amicorum A.S. Hartkamp, Deventer 2006, p. 119; *A.E. Oderkerk*, Een lappendeken van interpretatiemethoden in de context van het Ontwerp Boek 10 BW – De invloed van Europeanisering en internationalisering van het IPR, NIPR 2010, p. 437; *M.V. Polak*, 'Though this be madness, yet there is method in 't'. De codificatie van het internationaal privaatrecht in Boek 10 Burgerlijk Wetboek, AA 2011, p. 274; *P. Vlas e.a.*, Hoofdlijnen Boek 10 BW (Internationaal privaatrecht), Den Haag 2011; *J.H.A. van Loon*, The Hague Conference on Private International Law: Asser's vision and an evolving mission, NIPR 2012, p. 358; *A.E. Oderkerk*, De opname van het conflictenrecht in het Nederlandse BW, Offerhauskring nieuwe reeks nr. 14, Den Haag 2013; *M.H. ten Wolde e.a.*, Parlementaire Geschiedenis van het nieuwe Burgerlijk Wetboek. Boek 10. Internationaal privaatrecht, Deventer 2014; *P. Vlas*, IPR en BW (Mon. BW nr. A27), Deventer 2015.

9. Bronnenverscheidenheid

Het Nederlandse ipr wordt gekenmerkt door een grote bronnenverscheidenheid. Ongeschreven recht, wettelijke regelingen, een vrij groot aantal verdragen van verschillende herkomst, en Europese verordeningen vormen de bronnen van het Nederlandse ipr.

Gebruikelijk is om ipr-regels die voortvloeien uit nationale bron, dus uit de Nederlandse wet of uit Nederlands ongeschreven recht, aan te duiden als regels van *commun ipr*.

De bronnenverscheidenheid roept vragen op naar de onderlinge afbakening en rangorde van de rechtsbronnen (zie nr. 14). Bovendien compliceert de bronnenverscheidenheid de rechtsvinding in het ipr. Bij de uitleg van ipr-regels zullen, al naar gelang

de bron van de regeling, verschillende interpretatiemethoden in acht genomen moeten worden. De uitleg van ipr-regels uit nationale bron vindt in het algemeen plaats met behulp van de gebruikelijke interpretatiemethoden die gehanteerd worden bij de uitleg van andere regels uit nationale bron, zoals de wetshistorische, de rechtssystematische en de teleologische interpretatiemethode. Maar bij de uitleg van ipr-regels uit internationale bron kunnen de gebruikelijke interpretatiemethoden niet zonder meer worden toegepast. Zo is bijvoorbeeld een rechtssystematische interpretatie van een ipr-regel uit internationale bron niet goed mogelijk. De regel is niet tot stand gekomen in de traditie of de context van een bestaand ipr-systeem, maar vormt veelal de uitkomst van een compromis tussen verschillende systemen. Het verdrag of de Europese verordening waarin de regel is opgenomen, vormt daarom als het ware een autonome juridische eenheid, bij de toepassing waarvan de rechter zich los moet maken van de systematiek en het begrippenstelsel van zijn eigen recht. Een *'verdragsautonome'* respectievelijk *'verordeningsautonome'* uitleg is aangewezen. Bovendien brengt het specifieke doel van internationale regelingen – het streven naar rechtseenheid – mee dat bij de uitleg van een ipr-regel uit internationale bron bijzondere betekenis toekomt aan de *rechtsvergelijkende interpretatiemethode*. Bij deze methode wordt bij de uitleg van de internationale regeling rekening gehouden met de opvattingen die worden gehuldigd in de rechtspraak van de andere staten die partij zijn de internationale regeling. Daardoor wordt de beoogde rechtseenheid bevorderd.

De bijzondere regels die gelden bij de uitleg van internationale verdragen zijn gecodificeerd in artikel 31 tot en met 33 van het ook voor Nederland in werking getreden Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht van 23 mei 1969, *Trb.* 1985, 79. De verdragsautonome interpretatiemethode ligt besloten in artikel 31 lid 1, terwijl artikel 31 lid 3 sub b de basis vormt voor de rechtsvergelijkende interpretatie. In HR 29 juni 1990, *NJ* 1992/106 (*Gabriële Wehr*) heeft de Hoge Raad buiten twijfel gesteld dat de interpretatieregels van het verdrag ook gelden voor de uitleg van verdragen waarin regels van privaatrecht of van ipr zijn opgenomen. Zie voorts onder HR 21 februari 1997, *NJ* 1998/416, en HR 20 december 2013, ECLI:NL:HR:2013:2043, *NJ* 2014/295.

Uitgangspunt bij Europese ipr-verordeningen is een verordeningsautonome uitleg door het Hof van Justitie in het licht van hun ontstaansgeschiedenis, doelstellingen en systeem, zie bijvoorbeeld in verband met de Brussel I *bis*-Verordening HvJ EG 23 april 2009, C-533/07, ECLI:EU:C:2009:257, *NJ* 2013/285 (*Falco/Weller-Lindhorst*).

10. Ongeschreven recht

Tot ver in de twintigste eeuw vormde het ongeschreven recht een belangrijke bron van het Nederlandse ipr. Op het terrein van het internationale bevoegdheidsrecht en het recht inzake de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse rechterlijke beslissingen ontbraken geschreven regelingen vrijwel geheel. En ook op het terrein van het conflictenrecht waren geschreven regelingen schaars. Het conflictenrecht inzake belangrijke onderwerpen als het overeenkomstenrecht, de onrechtmatige daad, de echtscheiding en het huwelijksgoederenrecht is vooral in de lagere rechtspraak tot ontwikkeling gebracht.

Tot de wijziging in 1963 van artikel 79 (destijds artikel 99) van de Wet op de Rechterlijke Organisatie (Wet van 20 juni 1963, *Stb.* 1963, 272) was de invloed van de Hoge Raad op de ontwikkeling van het ongeschreven ipr betrekkelijk gering. Schending of verkeerde toepassing van het ongeschreven recht vormde, naar de heersende uitleg van de term 'de wet' in artikel 99 (oud) RO, zoals dit tot de wetswijziging van 1963 luidde, geen grond voor cassatie, zodat de Hoge Raad zich slechts over het ipr kon uitlaten indien en voor zover de in eerdere instanties toegepaste ipr-regel berustte op een wettelijk voorschrift. Na de verruiming van de cassatiegronden in 1963 tot schending van 'het recht', heeft de Hoge Raad op tal van terreinen van het ipr, en dan vooral van het conflictenrecht, de gelegenheid gekregen eenheid te brengen in en richting te geven aan het ongeschreven ipr.

Door de groei van de internationale en Europese regelgeving en de toenemende activiteit van de nationale wetgever op het terrein van het ipr is de afgelopen decennia de betekenis van het ongeschreven recht sterk afgenomen. Het ongeschreven recht is wat het conflictenrecht en het internationaal bevoegdheidsrecht betreft vrijwel geheel vervangen door geschreven regelingen. Slechts op het gebied van de erkenning van buitenlandse vonnissen speelt ongeschreven recht nog een belangrijke rol.

11. De wet; codificatie

Inmiddels is het Nederlandse ipr grotendeels gecodificeerd. Dat ging niet zonder slag of stoot. In de literatuur werd de wenselijkheid van een nationale codificatie soms betwijfeld en werd de voorkeur gegeven aan internationale eenmaking van het ipr. Uiteindelijk is in de jaren tachtig van de vorige eeuw besloten tot een alomvattende wettelijke regeling van het Nederlandse ipr. De codificatie van het internationaal bevoegdheidsrecht kreeg in 2002 haar beslag, die van het conflictenrecht in 2012. De codificatie van het recht inzake de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse rechterlijke beslissingen laat nog op zich wachten.

In de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw werden pogingen ondernomen om in Benelux-verband het ipr te codificeren. Dit streven resulteerde in een Benelux-Verdrag van 21 mei 1951 houdende eenvormige wet betreffende het internationaal privaatrecht, *Trb.* 1951, 125, gereviseerd in 1969 (*Trb.* 1969, 167; toelichting *Trb.* 1970, 16). Tot ratificatie van dit verdrag en tot invoering van de eenvormige wet, die in de versie van 1969 vierentwintig artikelen omvatte, is het echter niet gekomen. Het plan om binnen het ruimere verband van de EEG het ipr te unificeren had tot gevolg dat de Beneluxstaten in 1975 hun pogingen opgaven en dat het wetsontwerp tot ratificatie van het Benelux-Verdrag in 1976 werd ingetrokken. Het ontwerp heeft overigens wel zijn stempel gedrukt op de ontwikkelingen van enkele onderdelen van ons conflictenrecht.

Kennelijk geïnspireerd door nationale codificatieprojecten in een aantal Europese landen, waaronder Oostenrijk, Zwitserland en Duitsland, maakte de minister van Justitie in 1983 als zijn voornemen bekend een nieuwe poging te wagen om, thans op nationaal niveau, het gehele ipr te codificeren. Aanvankelijk was het plan om het gehele ipr, dus zowel het materiële als het formele ipr, in één wet samen te